

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

MARIJAN CRNJAK

FLUIDNOST GRANICA NA MIKRORAZINAMA: GEOPOLITIKA
REGIJA I REGIONALIZACIJA REPUBLIKE HRVATSKE

ZAGREB, 2016.

Ovaj rad izrađen je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom doc.dr.sc. Marte Zorko i predan je na natječaj za Rektorovu nagradu u akademskoj godini 2015./2016.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Teorijski okvir, metodologija i plan rada.....	3
2.1. Teorijski okvir.....	3
2.2. Metodološki okvir.....	8
2.3. Važnost teme, plan rada i provedba istraživanja.....	11
3. Rezultati istraživanja.....	14
3.1. Vrste regija.....	14
3.2. Regije Republike Hrvatske.....	17
3.3. Rezultati istraživanja i rasprava.....	24
3.3.1. Predistraživanje.....	24
3.3.2. Istraživanje na Fakultetu političkih znanosti.....	26
3.3.3. Istraživanje na studiju Vojnog vođenja i upravljanja.....	27
3.3.4. Rasprava.....	28
4. Prikaz rezultata istraživanja i zaključci.....	30
5. Popis literature.....	33
6. Sažetak.....	37
7. Summary.....	38

POPIS SLIKA

Slika 1. Geografske regije Republike Hrvatske.....	19
Slika 2. Županijsko ustrojstvo Republike Hrvatske.....	20
Slika 3. Makroregije Republike Hrvatske.....	21
Slika 4. Karta hrvatskih naziva za opršnjak.....	22
Slika 5. Povijesne regije Republike Hrvatske.....	23
Slika 6. Regionalne granice u mentalnim kartama prve fokus grupe.....	25
Slika 7. Regionalne granice u mentalnim kartama druge fokus grupe.....	25
Slika 8. Regionalne granice u mentalnim kartama ispitanika s Fakulteta političkih znanosti..	26
Slika 9. Regionalne granice u mentalnim kartama ispitanika s Vojnih studija.....	27
Slika 10. Prostorna varijanca regionalnih granica 1.....	30
Slika 11. Prostorna varijanca regionalnih granica 2.....	31

1. UVOD

Istraživanje regija s aspekta političke geografije i geopolitike omogućava suvremen i interdisciplinarni pristup metodologiji, prikupljanju podataka i njihovoj konačnoj interpretaciji. Odnosi i pojave u suvremenom svijetu sve češće napuštaju nacionalnu razinu kao temeljni okvir i prostor promatranja. Nova područja poprimaju obilježja nadnacionalnog i podnacionalnog. U kontekstu izazova sigurnosti, političke, ekonomske i kulturne suradnje, regije, kao organizacijski obrasci, postaju sve važniji akteri, te je proces reteritorijalizacije sve vidljiviji (Zorko, 2012). Geopolitika tradicionalno promatra odnos između teritorija, stanovništva i moći (Ó Tuathail i drugi, 2007). Razvojni put koji je geopolitika prošla rezultirao je odmakom od države kao isključivog predmeta promatranja i uveo je čitav niz drugih elemenata, od kojih su za ovaj rad najznačajniji analiza diskursa i identiteta. Već definiranjem glavnih pojmova lako se može uočiti logička povezanost između definiranja regija te diskursa i identiteta.

Politički procesi odvijaju se nad fizičkim prostorom, a posjedovanje znanja o njemu, načinima na koji se formira i diskursima koji se iz njega proizvode važno je i za uspješno stvaranje politika, ali i za svakodnevni život (Golledge, 1993). Znanje o prostoru nastaje od „informacija sakupljenih u iskustvenom doživljaju elemenata prostora i elemenata o prostoru kojima se može pridodati značenje“ (*ibid*: 27). Znanje o prostoru nužno vodi i njegovoj evaluaciji. Ipak, to znanje se razlikuje na dvije razine. Na prvoj razini to je znanje stečeno „iz prve ruke, izravno i neposredno“, dok je na drugoj razini toliko oskudno da „prostor nije ništa doli samo ime“ (Gould, White; 1986: 4). Različite razine prostornog znanja formiraju identitete i diskurse, kao agregirane stavove, osjećaje, percepciju i značenja koja se pridaju prostoru. Posjedovano prostorno znanje u procesu projekcije sastoji se od točaka, linija, područja i površina (*ibid*: 28). Ono stvara percepciju o mikrorazinama, reproducira iskustvene i spoznajne segmente identiteta i diskursa u promišljanju prostornog obuhvata tog znanja, generira granice na mikrorazinama i organizira se u teritorijalne obrasce – regije.

Prvi cilj je teorijski odrediti pojam i tipologiju regija. Primjena teorijskih alata i kartografski prikaz regije Republike Hrvatske prema različitim kriterijima drugi je cilj rada. S obzirom na sadržaj i pozadinu, a za potrebe ovog rada, Republika Hrvatska je podijeljena na regije prema, geografskom, upravnom, ekonomskom, kulturnom i povijesnom kriteriju. Posljednja vrsta regija su one imaginativne, čije ćemo granice odrediti metodom kognitivne kartografije uporabom mentalnih karata. Korištenje metode mentalnih karata predstavlja interdisciplinarni

pristup izučavanju teritorijalnosti, prostora, regija i granica iz perspektive političke geografije i geopolitike. Ova metoda, nastala prvenstveno kao spoj psihologije i geografije s ciljem „otkrivanja prostornih uzoraka, posebnih sadržaja, djelovanja, fenomena i interakcija različitih vrsta“ (Golledge, 1993: 16), najpogodnija je za istraživanje diskurzivnosti, koja nema spoznajno činjenično utemeljenje, kao sastavnog elementa u geopolitici. Određivanje i analiza prethodno navedenih granica regija treći je cilj rada.

Analiza mikroregionalnih granica provest će se na dvije razine. Na prvoj razini ispitanici će prostorno odrediti granice regija Republike Hrvatske dok će na drugoj iznijeti polazište na kojem leži definiranje granica na imaginativnoj razini. Četvrti cilj rada je analiza prostorne distribucije regionalnih granica na mikrorazini te analiza prostorne strukture u svrhu utvrđivanja prostorne varijance u kontekstu fluidnosti granica.

Središnja teza rada je da granice regija nije moguće jednoznačno odrediti ni na kojoj osnovi ili razini analize i komparacije. Pretpostavljamo da će fluidnost graničnih linija u interpretaciji rezultata biti značajna te da će prostorna varijanca biti velika.

2. TEORIJSKI OKVIR, METODOLOGIJA I PLAN RADA

2.1. Teorijski okvir

Politička geografija u sustavu znanosti pripada društvenim znanostima kao podvarijanta društvene geografije. S druge strane, geopolitika se često promatra dijelom grane međunarodnih odnosa u smislu geografske baze države. Političku geografiju Radovan Pavić definira kao „vezu, ovisnost i interakciju geografskog i političkog fenomena. Pri tome je od geografskih komponenti nužno istaknuti teritorijalizaciju, tj. oprostorenje. To znači da se neki politički, ali i gospodarski i povijesni fenomeni mogu istinski i u cjelini shvatiti samo ako se uoče i njihove osobine oprostorenja, te ako se oni dovedu u kontekst odgovarajuće logike prostora“ (1984: 102). S druge strane, neki od najvažnijih naglasaka istraživanja u geografiji odnose se na otkrivanje i objašnjavanje prostornih uzoraka posebnih svojstava, procesa, fenomena i međudnosa u prostoru na različitim razinama. Ti uzorci su uglavnom identificirani na razinama koje prelaze perceptivne domene. Mogu se sastojati od elemenata poput prostornih uzoraka gradova unutar regija; uzoraka proizvodnje žita na regionalnim i nacionalnim razinama ili uzoraka trgovačkih centara unutar gradova“ (Golledge, 1993: 16). U suvremenom svijetu koji je u svakodnevnoj mijeni interdisciplinarnost u pristupu istraživanju sve se više primjenjuje. Splet politologije i geografije, geopolitike i diskursa otvara u tom slučaju niz mogućnosti u korištenju različitih metoda i pristupa istraživanom fenomenu. Pod utjecajem procesa globalizacije i reteritorijalizacije, regionalizacija na makro i mikro razinama te tako nastali entiteti postaju sastavni dio izučavanja u geopolitici. Inicijalno nastala kao disciplina koja se bavi proučavanjem država i moći država, širi svoje područje izučavanja na dodatne subjekte. Krićka geopolitika otvorila je tako prostor izučavanju subjekata i fenomena na različitim razinama od one nacionalne: na mikro i makro razinama. (O Tuathail, Dalby i Routledge, 2007). Stoga su i granice kao sastavni dio teritorijalnosti i oprostorenja promijenile su svoju funkciju i ulogu unazad dvadesetak godina. Svi spomenuti fenomeni, pa time i formacija i percepcija granica, mogu iz ove perspektive biti vrlo diskurzivni i sadrže uslojene geopolitičke pozadine. Newman između pet ključnih tema suvremenog proučavanja geopolitike ističe „reteritorijalizaciju države u smislu pojave novih etničkih, nacionalnih i teritorijalnih identiteta“ (1998: 5) u smislu da globalizacija i p(r)opustljivost granica s jedne strane dovodi do nastajanja i jačanja etničkih identiteta na lokalnoj i regionalnoj razini na drugoj strani.

Mnogi autori polaze od pretpostavke kako su granice ponajprije socijalni proizvodi (Paasi, 1998; Becker i Komlosy, 2005). Izlaskom iz državnih okvira promatranja granice Zorko (2011) granice dijeli na globalne, kontinentalne, makroregionalne, državne, mikroregionalne, i lokalne/osobne. Mikroregionalne granice definira kao „granice kojima se posvećuje sve više prostora i kojima raste značaj. Ove su granice prirodne u slučaju geografskih regija, geometrijske (dogovorene) u smislu administrativnih podržavnih jedinica i antropogeografske u smislu etničkih, jezičnih i religijskih osobina“ (Zorko, 2011: 26). Newman i Paasi (1998) zaključuju da se iz perspektive kritičke geopolitike sve više propituju geografske pretpostavke teorija međunarodnih odnosa i empirijske koncepte granice. Predlažu da se pažnja u istraživanjima usmjeriti prema praksama stvaranja granice i pitanjima identiteta. Stoga, isti autori predlažu suvremeno izučavanje granice u multidimenzionalnom kontekstu. Četiri rasprave unutar studija o granicama koje su povezane zajedničkim poljem istraživanja – poveznicom između teritorijalnosti, linija (ograničenja) i identiteta – dijele na raspravu o „nestajanju“ granica, raspravu o konstrukciji društveno-prostornih identiteta, teritorijalne priče: granice isključivanja i uključivanja, te granice i njihove prostorne razine.

Na tragu teza o suvremenoj regionalizaciji Becker i Komlosy (2005) smatraju da u mjeri u kojoj država gubi na snazi, regija dobiva na značaju. Regije su dominantan objekt proučavanja ne samo geografije kao znanosti koja proučava, uostalom, i prostornu organizaciju, nego i politologije, ekonomije, antropologije i drugih znanosti. U vremenskoj liniji razvoja organizacijskih oblika društva na određenom prostoru tijekom kojeg su se smjenjivali razni formati socioekonomskog organiziranja iz čijih su se ruševina zatim razvijali budući, regije su ostale jedne od ključnih elemenata i načina diferenciranja međusobno različitog prostora (Golledge, 1993). Novo promišljanje etničnosti i nacionalizma, koje je u političkoj misli obilježeno postmodernom, vratilo je regije u središte promatranja političke znanosti na nekoliko razina. Na nacionalnoj razini, regije se proučavaju kao modeli decentralizacije i uspostave unutarnjeg teritorijalnog ustrojstva (regionalizacija), a na međunarodnoj razini regije te regionalne organizacije postaju i akteri međunarodnih odnosa. Regije su jedan od ključnih geopolitičkih, političkih i ekonomskih fenomena današnjice.

Ipak, određenje pojma nije jednostavno, kao ni izvođenje podjele. Prilikom definiranja pojma regije, autori stavljaju različiti fokus u samim definicijama. Ono što im je zajedničko je da definiraju regije kao neprecizno određene teritorijalne obrasce zajedničkih karakteristika. Golledge daje možda i najopćenitiju definiciju, opisujući regiju kao „prostor ili dio prostora u kojem su elementi koje sadrži bliže povezani ili identificirani međusobno, nego što su

povezani s elementima izvan određenog područja“ (1993: 26). Na temelju toga razvija i dva ključna procesa ili pojave koje moraju postojati unutar i u okruženju regije, a to su unutarnja kohezivnost i skup identificirajućih karakteristika (*ibid*: 35, 36). Unutarnja kohezivnost je ključna u unutarnjem identificiranju te se ona najčešće i manifestira na prostoru koji „sadrži ujedinjavajuće socijalne ili fizičke karakteristike“ (Marsh i Alagona, 2008: 60). Za stvaranje regije nužna je i izvanjska kohezivnost koja se razvija u kontekstu koji se pridaje određenom prostoru i po kojem je specifičan te različit od drugih. Golledge ne definira detaljno koje su to zajedničke karakteristike koje određuju regiju i zadržava se uglavnom na diferencijacijskom karakteru. Njegovu definiciju potrebno je nadopuniti. Ukoliko regiju odredimo kao prostorno ograničen entitet koji je reproduciran u umovima ljudi, stanovnika regije, ali i ljudi izvana (Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 11; Ostergren i Rice, 2004: 6), postaje vidljivo da definiranje fenomena izlazi iz okvira geografskih i politoloških pojmova koje je moguće jednoznačno definirati te da zahtijeva interdisciplinarni instrumentarij.

Na temelju navedenih definicija može se ustanoviti da su regije dijelovi fizičkog prostora ili Zemljine površine koji imaju određene zajedničke elemente (Braden i Shelley, 2000) i da su ti elementi baza unutarnjeg i vanjskog identificiranja. K tome, osim što dijele „zajedničke attribute (koji mogu biti fizički, kulturni, ili oboje)“, ključno je da regija ima i „element razlikovanja u odnosu na druge prostore“ (Marsh i Alagona, 2008: 65). Upravo iz razlikovanja regija izvodi se da su to „konceptualni konstrukti“ (*ibid*: 60) koji se mogu lako uspoređivati i koji olakšavaju tumačenje i organizaciju prostora u znanosti. Regije se temelje i razvijaju na prostornom kriteriju. Nužno je da posjeduju diferencirajući atribut koji može biti fizički (klima, reljef, vegetacija...), ali i dodan (socijalno konstruiran i rezultat ljudske interakcije na prostoru – jezik, kultura, religija, etnicitet...). Dodano obilježje prostora najjači je izvor njegovog diferenciranja (Marsh i Alagona, 2008). Osim što identitet, određen kao „socijalni proces perpetuiranog re-ispisivanja sebe i socijalnog kolektiviteta“ (Passi u Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 10) proizlazi iz dodanih obilježja, usko je vezan uz teritorij i fizički prostor, a kada je prostor najsnažniji aspekt njegovog formiranja riječ je o regionalnom identitetu (Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 10).

Pored fizičkih posebnosti, identitet regije obilježen je i karakterom okoliša, kulture i ljudi. Chromy, Kučerova i Kučera smatraju da je slika regije ključna u pojmovnom određenju i klasifikaciji regija.

Oni sliku regije razdvajaju na dva elementa:

1. Slika regije kao rezultat fuzije fizičko – geografskih, demografskih, kulturnih, ekonomskih, političkih karakteristika koji su inače u fokusu tradicionalne znanstvene klasifikacije prostora
2. Slika regije kao rezultat percepcije koja proizlazi iz imaginacije, to jest kako regiju percipiraju njeni stanovnici ili ljudi izvana te kako valoriziraju njene karakteristike (2009: 10).

U svakodnevnoj komunikaciji, regionalna klasifikacija i njeno korištenje otkriva „percepciju lokalnog i udaljenog prostora kao i mentalnu sliku regije koja se opisuje“ (De Blij, Muller i Nijman, 2012: 11), koja je izražena promatranjem glavnih njenih elemenata, a to su prostor, razgraničenje, lokacija, homogenost i sustav (*ibid*: 12).

Proširenje pojma interdisciplinarnim teorijskim instrumentarijem upotpunilo je njegovo definiranje pa je sada regiju moguće odrediti kroz sljedeće ključne elemente (a) dio površine, prostora ili teritorija, (b) koji ima zajedničke fizičke i dodane karakteristike, (c) na temelju kojih se stvara kohezivnost te unutarnja i vanjska diferencijacija (d) koji kontekstualizacijom proizvode identitete i diskurse.

Izazovni dio u definiranju i prostornom razdjeljivanju regija je određivanje njihovih granica. Budući da regije ne postoje u objektivnoj stvarnosti i prvenstveno su ljudski konstrukti, njihove granice su arbitrarne i određuju se na temelju prostornog znanja o distribuciji fenomena (Golledge, 1993), ukoliko nisu određene od strane službene vlasti. Određivanje granica usko se vezuje za identitet i diskurs. Točnije se određuje lokalna regija, njena svojstva i prostorni obuhvat, negoli je to slučaj s udaljenijim, o kojima postoje samo ograničena saznanja, stereotipi i imaginacije.

Budući se prostor doživljava iskustveno, a ne samo na temelju znanja, diskurs o udaljenim područjima ključan je element u analizi. Geografski okoliš oblikovan je brojnim procesima, fenomenima i objektima koji proizvode osjećaje, stvaraju povezanost ili odbojnost prema prostoru i pojavljuju se i nestaju u percepciji prostora (Degovski, 2014). Baza pojedinačnog ishodišta razgraničenja i klasifikacije prostora je u tom slučaju određena „lokacijom i trajnim poistovjetljivim sadržajima, umjetnim ili svjesnim iskustvima“ (*ibid*: 411). S druge strane, blizak ili lokalni prostor točnije se reproducira i opisuje, kao i razgraničuje od susjednih, atributivno različitih područja. Kao temeljne jedinice regije u identitetskom smislu mogu se

javiti i krajobrazi. Prema Kučeru i Kučerovoj, krajobraz ima vizualnu, ali i prostornu dimenziju, posjeduje granice i iz njega se može razviti identitet ili uspostaviti neki tip odnos (2009: 219). Krajobrazi u tom kontekstu mogu imati i subregionalni karakter, ali i biti toliko snažni na „identitetskoj razini da mogu dio postati identiteta regije ili osnova regionalne svijesti ili identiteta svojih stanovnika“ (*ibid*).

Granice su, prema de Blij, Muller i Nijman, jedan od pet ključnih kriterija regija. Navode da ponekad „priroda određuje oštre linije razdvajanja, kao na primjer planinski lanac ili rub šume“, ali i da je češća pojava da regionalne granice nisu „očevidne i tada se moraju odrediti korištenjem kriterija koji se prethodno definira“ (2012: 12). Iz ovoga proizlazi da je granice geografskih regija i regija koje definiraju različite razine vlasti najjednostavnije odrediti. Za ona područja koja nisu strogo odijeljena prema nekom fizičko – administrativnom kriteriju postaje teško odrediti krajnje točke, a granice se „mijenjaju sukladno tome kako ljudi reproduciraju zadanu regiju“ (Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 10). Regionalne granice su zbog toga fluidne, jer različite osobe različito percipiraju prostor i posjeduju različito prostorno znanje. Nasuprot tome, državne granice su u percepciji profiliranije od regionalnih (Vitale, 2011: 40).

Nedovoljno poznavanje granica pojedinih regionalnih obilježja ili karakteristika uzrokuje da je prostorna distribucija percipirane granice raznolika i stoga je i prostorna varijanca veća. Što je manja prepoznatljivost i posebnost prostora, prostorna varijanca je veća i granicu regije teže je odrediti. U smislu prostornog obuhvata, „granice regija su određene setom zajedničkih kulturnih i fizičkih varijabli“ (Marsh i Alagona, 2008: 61), a njihova prostorna distribucija ovisi o izvanjskoj kohezivnosti i kontekstualizaciji. Dokle god se granice regija preklapaju i nisu u percepciji stanovništva ili ljudi izvana jasno definirane, ne može se govoriti da je regija institucionalizirana (Passi u Chromy, Kučerova i Kučera, 2009). Upravo zbog toga što se ne mogu odrediti točne granice regije, pogotovo prostora o kojima postoje nedovoljna ili nikakva znanja, uputnije je govoriti o prijelaznom teritoriju. To su teritoriji koji objedinjuju karakteristike dviju različitih regija jer se one preklapaju i u prijelaznim teritorijima vidljivo je stupnjevanje atributa dviju ili više regija. Prijelazni teritorij javlja se kao „most između različitih vrijednosti odvojenih kultura ili zajednica“ (Raczaszek, 2011: 16). Granice imaju najveću prostornu varijancu i najmanje točnu prostornu distribuciju u prijelaznim teritorijima. S druge strane, dovršene regije su one koje svojim obilježjima procesom institucionalizacije postaju cjelovite i lako prepoznatljive. To je rezultat „socio – prostornog procesa tijekom kojeg neka teritorijalna jedinica izranja kao dio prostorne strukture društva i postaje

uspostavljena i jasno identificirana u različitim sferama društvene akcije i kolektivne svijesti“ (Passi u Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 12).

2.2. Metodološki okvir

Prema Golledgeu prostorno znanje „promatra se u odnosu prema sljedećim pojavama: (a) individualna pojavnost različitih tipova prostornog fenomena, (b) prostorna distribucija pojavnosti fenomena, (c) prostorni procesi koji utječu na razvoj i obrasce prostornog fenomena, (d) poznavanje prostora i prostorne asocijacije, (e) povezanost i spone s prostorom, (f) geografske regije, (g) prostorna stratifikacija i hijerarhija i (h) prostorna struktura“ (1993: 17). U tom kontekstu za perspektivu ovog rada presudna je refleksija prostornog znanja i percipiranja.

Viša razina organizacije i u fizičkom i u kognitivnom prostoru je prostorna distribucija. Definira se kao set pojavnosti sa zajedničkim identitetom, magnitudom, vremenskim i funkcionalnim karakteristikama, koji su grupirani da bi razotkrili njihove obrasce razmještaja (Golledge, 1993). Primjer prostornih distribucija mogu biti škole u nekoj urbanoj sredini, industrijska postrojenja na razini države, ili pak gustoće i razmještaja graničnih prijelaza. Svojstva prostorne distribucije uključuju „gustoću (ili broj pojavnosti u određenom prostoru); razmještaj (uzorak ili oblik unutarnje strukture distribucije); i prostorna varijanca (stupanj prostorne koncentracije, postojanje klastera ili disperzija raspodjele (*ibid*: 19). Posljednji pojam, prostorna varijanca, središnja je postavka istraživanja u ovom radu.

Geografija je prvenstveno vizualna znanost (Tolia-Kelly, 2012: 135) te geografi često pokušavaju prikazati i prostorne interakcije, kretanja, osnovnog rasporeda ili rasporeda fenomena u obliku površina. Nekada se one prikazuje u dvodimenzionalnoj formi, a ponekad i u trodimenzionalnoj (Golledge, 1993). Iako GIS metoda, koja je često u upotrebi kod geografa, ima treću dimenziju i može uključivati i prostor i vrijeme, teško je istaknuti odnose koji prelaze geografske dimenzije i pokušavaju prikazati određeni fenomen u interakciji prostora, vremena, moći i percepcije. Stoga je za istraživanje mikroregionalne fluidnosti granica potreban interdisciplinarni pristup kartografiji i uključivanje novih pristupa koji se u tom smjeru razvijaju. Sve više različitih naziva poput fikcionalna kartografija, narativni atlasi, geoprostorno pričanje priča, ukazuje prema Sebastienu Caquardu (2011) na povećani znanstveni interes za poučavanje poveznica između zemljovida i narativa. Nadalje, smatra da

su zemljovidi sve češće korišteni kao analitički alat za istraživanje prostornih dimenzija narativa (Caquard, 2011). Treba razlikovati korištenje kartografije i kartografskih metoda kao alata u različitim fazama istraživanja. U ovom radu kartografija se koristi i kao metoda prikupljanja podataka (mapiranje, čiji su ishod kognitivne karte) i kao metoda za prikaz rezultata istraživanja (primijenjena ili politička kartografija).

Kognitivne karte odnose se na prikaz promišljanja prostora na različitim razinama. U početku razvoja metode koristio se i pojam mentalnih mapa (Gould, 2009; Gould i White, 1986). Gould u definiranju mentalnih mapa ističe ravnotežu društva i geografije. S obzirom da čovjek odlučuje, to navodi kao središnji faktor jednadžbe povezivanja psihologije i geografije iz čega je ova metoda proizašla. Gould smatra da čovjekov pogled na geografski prostor iznimno varira i da su pojedinačni pogledi uvijek djelomično jedinstveni (Gould, 2009). Stoga smo svjesni da ne mogu postojati ni dvije identične mentalne karte. Boulding (2009) kogniciju i mapiranje nazivaju međudnosom unutarnjih i vanjskih karata. Svaki pojedinac u vlastitoj vizualizaciji prostora korigira i jedne i druge u međuspletu iskustvenog učenja. Iako ne postoji ujednačena definicija i shvaćanje kognitivnih karata i mapiranja, sve se više koriste upravo ti pojmovi (Downs i Stea, 2009). Kako navodi Golledge inicijalna ideja mentalnih mapa proširena je „prepoznavanjem kognitivne karte ili kognitivne konfiguracije kao vanjskog prikaza informacija o okolišu prisjećanjem“ (1993: 30). Te informacije je moguće prikupiti izravno tehnikama skiciranja ili usmenim opisima lokacija, i neizravno pokušajima prisjećanja prostorne strukture indirektnom procjenom (Golledge i Rushton, 1972; u Golledge, 1993). Ukratko, kognitivne karte mogu se definirati kao „prikladni setovi priručnih simbola“ (Downs i Stea, 2009: 9).

Kognitivno mapiranje definira se kao proces „sastavljen od niza psiholoških transformacija kojima pojedinac stječe, kodira, pohranjuje i dekodira informacije o važnim lokacijama i atributima fenomena u svom svakodnevnom prostornom okruženju“ (Downs i Stea, 2009: 9). Nadalje, radi se o „konstruktu koji slijedi kognitivne procese koji omogućavaju pojedincima stjecanje, kodiranje, pohranjivanje, prisjećanje i manipulaciju informacijama o prirodi svojeg prostornog okruženja“ (Downs i Stea, 2009: xiv). Većina studija iz ovog područja usmjerena su prema strukturnom znanju o okolišu poput udaljenosti i pravaca između lokacija (Lloyd, 1993: 148). Dosadašnja istraživanja u kojima se koristila metodologija kognitivnog mapiranja tematski su najviše bila usmjerena prema istraživanju urbanizacije, urbanog planiranja i mapiranja gradova u SAD-u, najčešće Los Angelesa (Abu-Lughod, 1999; Ball-Rokeach i dr., 2000; Berry, 1988; Davis, 1990; 1998; Dear i dr., 1996; Ethington, 1996, 2000; Fulton, 1997;

Garcia, 1985; Heer i Herman, 1990; Hise, 1997; Myers, 1999; Rieff, m 1991; Sabagh, 1993; Turner i Allen, 1990), te mapiranju uzoraka kriminala i straha (Baumer, 1979; Carter, 1979; Clarke i Lewis, 1982; DeFrances i Smith, 1998; Ferraro, 1995; Garofalo, 1979; Glassner, 1999; Morenoff i Sampson, 1997; Myres i Chung, 1998; Sampson i dr., 1997).

Metodologija prikaza teritorijalizacije sadržana je u primijenjenoj, aplikativnoj ili političkoj kartografiji. Ova metoda prikaza rezultata primijenjena je zbog sadržaja istraživanja – granica na mikrorazinama. Prema Blacku mapiranje granica je središnje pitanje političke kartografije (2000: 121). Politička kartografija prikaz je sprege politike i prostora, odnosno teritorijalizacije kao takve (Zorko, 2014: 119). Radovan Pavić, utemeljitelj ovog pristupa u Republici Hrvatskoj političku kartografiju definira kao više od „samo ilustracija postojećih znanja i shvaćanja, jer se neki politički fenomeni osmišljavaju, ostvaruju i oživotvoruju samo i tek ako su adekvatno teritorijalizirani. Primjerice, politika okruženja jest oblik politike u međunarodnim odnosima i geostrategiji. Ali, ta se politika može ostvarivati i ispunjavati svoje funkcije tek ako je primjereno oprostovena, tj. ako ima odgovarajuću geografsku lokaciju i u skladu je s drugim geografskim sadržajima koji nisu samo prirodoslovni, nego su i kompleksno značajni“ (1984: 102). Politička kartografija nije vizualni produkt „koji slijedi i ugleda se u prethodne i zadane sadržaje ... Za razliku od toga, politička kartografija prethodi zaključivanju, prostorni odnosi i sadržaji koje ona prikazuje osnovica su za odgovarajuće politološke analize i zaključke“ (*ibid*: 103). Radovan Pavić zemljovide dijeli na opće geografske, koji su „sintetizirajućeg sadržaja, jer sadrže što je moguće više različitih sadržaja kojima se nastoji što potpunije prikazati objektivna i cjelovita stvarnost“ (Pavić, 2012: 117, u Zorko, 2014: 120) te na primijenjene zemljovide koji „prikazuju samo neke određene sadržaje, probleme i ideje, a i oni mogu biti dvojaki: a) analitički kada prikazuju samo jedan sadržaj, i zatim b) sintetizirajući kada prikazuju više raznih specifičnih sadržaja, ali ne na način jednostavne kumulacije, nego u obliku povezanosti i međutjecaja pojedinih sadržaja okupljenih oko neke zajedničke ideje ili nekog problema (*ibid*).

2.3. Važnost teme, plan rada i provedba istraživanja

Tema administrativnog ustroja Republike Hrvatske, njegove funkcionalnosti i pitanja regionalizacije, važno je pitanje u javnoj raspravi i javnom diskursu od osamostaljenja Republike Hrvatske. Osnova po kojoj bi se trebalo ili moglo regionalizirati Republiku Hrvatsku, kao i broj administrativnih jedinica varira ovisno o predlagateljima i njihovim preferencijama. Poznato je, naime, da su granice „administrativno-teritorijalne podjele rezultat kompromisa između svrsishodnosti granica i različitih interesa onih koji o granicama odlučuju“ (Ruppert i dr., 1981:138). Stoga je tema o percepciji granica na razinama regija korisna i u slučaju Republike Hrvatske. Od strane geografa „prostorna struktura je najčešće identificirana na kartama. Mapirajući fenomen na makrorazini moguće je proučavati perspektivu objekata poput lokacija, rasporeda, gustoće, raspršenosti, uzoraka, isprepletenosti i hijerarhija. Upoznatost s tim karakteristikama često utječe na proces donošenja odluka i smjera djelovanja, te pomaže u definiranju seta mjera vjerojatnih alternativa u mnogim situacijama u kojima se odluke donose. Na primjer, poznavanje potencijalnih lokacija u okruženju stanovanja nužno je pri donošenju odluka u procesu kupovine“ (Golledge, 1993: 27). Pomoću kognitivne karte može se „formulirati osnova za strategiju ponašanja u okolišu“ (Downs i Stea, 2009: 10). Isto tako, poznavanje navedenih geografskih parametara pomaže donositeljima odluka u formiranju strategija, planova i agendi za djelovanje. Ipak, ovaj rad neće biti formuliran u obliku policy papera, već će istražiti geografske uzorke i pozadinu vizualizacije regija Republike Hrvatske. Ovaj bi rad također mogao poslužiti kao prethodno istraživanje dublje i detaljnije istraživanje ove vizualizacije na razini Republike Hrvatske, ne samo studenata zagrebačkog Sveučilišta.

Ideja za istraživanje ove teme javila se u okviru radionice i rasprave oko regionalizacije na seminarskoj nastavi predmeta Politička geografija i geopolitika. Razlike u percepciji granica regija Republike Hrvatske, ali i različitih pozadina regionalizacije kod kolega, usmjerilo me je prema istraživanju regionalizacije kao fenomena, ali i kognitivnu i imaginativnu percepciju regija i njihovu prostornu vizualizaciju. Thomas Saarinen (2009) istraživao je korištenjem metode kognitivnih mapa vizualizaciju Svijeta kod studenata. Istraživanje je proveo na 265 ispitanika. U našem je istraživanju uključeno 330 ispitanika. Od toga je 200 sudjelovalo u fokus grupama, dok je 130 sudjelovalo u središnjem istraživanju i individualnom kognitivnom mapiranju.

Istraživanje je imalo tri faze. Prva se odnosila na iznalaženje prikladnih metoda za provedbu istraživanja u smislu iščitavanja relevantne metodološke literature u području kognitivne kartografije, političke geografije i studija granica. Ova je faza završila provođenjem dvaju fokus grupa u okviru predmeta slične tematike (Politička geografija i geopolitika i Suvremeni geopolitički problemi) na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2014/2015. Fokus grupe, formulirane kao grupni rad, pomogle su u definiranju središnjeg plana istraživanja, izrade obrazaca kognitivnih karata, formuliranja istraživačkog pitanja, ciljeva i središnje hipoteze rada. Ovaj dio istraživanja proveden je zbog toga što se u literaturi navode razlike u grupnom i individualnom mapiranju i kognitivnim mapama (Downs i Stea, 2009). Naime, kako smo već naveli svaka individualna kognitivna mapa je jedinstvena na svoj način, dok su grupne posljedica kompromisa. Stoga su grupe održane ne bi li se dobili prosječni rezultati na kojima bi se postavile pretpostavke i ciljevi istraživanja.

Fokus grupe su ukazale na iznimnu fluidnost u definiranju granica regija Republike Hrvatske, i na uslojenu pozadinu njihova definiranja. U fokus grupama je prevladala funkcionalna pozadina definiranja regija i smatramo kako je to prvenstveno posljedica grupnog promišljanja i rasprave. Veličina uzorka fokus grupa je sto studenata koji su bili podijeljeni u grupe od po osam do deset studenata u oba slučaja. Na prvom predmetu bilo je ukupno deset fokus grupa, do je na drugom bilo devet. Druga faza istraživanja provedena je u sklopu predmeta Politička geografija i geopolitika na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu u okviru smjerova Politologija i Novinarstvo, te na Vojnim studijima Sveučilišta u Zagrebu u okviru programa Vojno vođenje i upravljanje u aktualnoj akademskoj godini (2015/2016). Studenti su kognitivne karte ispunjavali pojedinačno, a upotunjene su s nekoliko anketnih pitanja koja su glasila „Po kojoj ste osnovi iscertali mikroregionalne granice?“, „Iz koje od regija dolazite?“. Cilj prvog pitanja odnosio se na analizu pozadine regionalne imaginacije, dok je cilj drugog pitanja bio pokušaj definicije manje fluidnosti granica u slučaju definiranja vlastite regije.

Na Fakultetu političkih znanosti uzorak je iznosio 93 ispitanika, dok je na Vojnom vođenju i upravljanju uzorak bio 40 studenata. Dobiveni podaci su obrađeni skupno i mapiranje je bilo anonimno i dobrovoljno. Dobiveni materijali obrađeni su kompjuterskom analizom i prikazani u trećem poglavlju ovog rada. Posljednja faza istraživanja odnosi se na komparativnu usporedbu svih tipova regija Republike Hrvatske (geografske, povijesne, kulturne i ekonomske) i dobivenih rezultata, odnosno odstupanja u granicama tako definiranih regija i dobivenih rezultata. Interpretacija rezultata uključuje kvantitativnu, ali prije svega

kvalitativnu analizu fluidnosti granica, pozadine regionalnog izjašnjavanja i izrade kartografskih prikaza u okviru metode političke kartografije. Rezultati istraživanja prikazani su prvo analitičkim primijenjenim zemljovidima (slike 1-4), a zatim i sintetizirajućim primijenjenim zemljovidima (slike 5-8) u okviru metode političke kartografije.

3. Rezultati istraživanja

3.1. Vrste regija

Kao što je teško dati jedinstvenu definiciju regija, teško ih je klasificirati i izvesti tipologiju prema kojoj bi ih se moglo razvrstati. Ipak, zajednički element svakog pokušaja tipologiziranja je prostorni kriterij i zajednički atribut na kojem se temelje i razvijaju. Već je korištena i objašnjena jednostavna tipologija na (a) prirodne regije i (b) regije s dodanim obilježjima (Marsh i Alagona, 2008). Isti autori regije dijele i na (a) formalne, (b) funkcionalne i (c) percipirane (*ibid*: 61). Formalne regije temelje se na „mjerljivim podacima“ (*ibid*) prema kojima se uvodi razlikovanje od okruženja, a to mogu biti karakteristike stanovništva (jezik, prihod, vjera), fizičke karakteristike (nadmorska visina, reljef, klima) ili službeni teritorijalni ustroj koji je uspostavljen u pravnom poretku države (regionalna razina vlasti). Unutar formalnih regija ističu se dva podtipa, a to su geografske regije (koje imaju jasne reljefne granice) te regije koje su nastale kao niža razina teritorijalnog ustroja. Formalne regije, kada nisu proizvod službene nomenklature prostora i prostornih jedinica, tvore se prema kriteriju homogenosti (de Blij, Muller i Nijman, 2012: 12). Problem u iscertavanju granica formalnih regija javlja se kada nije prepoznata njihova homogenost. Govoreći o različitim kriterijima čija se dominantna prostorna distribucija reproducira u homogenost iz koje se izvodi klasifikacija prostora, oni moraju biti arbitrarni jer ne postoji apsolutno homogen prostor ni u ijednoj potkategoriji. Formalne regije često se nazivaju i institucionalizirane regije. Takav pojam koriste Ostergren i Rice koji ih opisuju kao „formalne tvorevine“ (2004: 4) proizvedene od strane vlasti kako bi organizirao prostor u svrhu „lakšeg administriranja aktivnosti u koji je regija uključena, bilo da se radi o realizaciji ili planiranju budućnosti, kolektivnih prihoda, prikupljanju podataka i slično“ (*ibid*: 3). O formalnim regijama kažu i da su „prepoznate kao postojeći entiteti koji imaju granice koje ih jasno razdvajaju – na papiru, ako ne na terenu“ (*ibid*) i kao takve su rezultat konsenzusa i svi ih prihvaćaju.

Funkcionalne regije tvorene su od „strukturiranog sistema interakcija urbanog centra“ (de Blij, Muller i Nijman, 2012: 12), u kojem se može razlikovati jezgra i periferija koji su funkcionalno integrirani. Ovakav prostor obuhvaća „prostorni domet aktivnosti na temelju kojih je definiran“ (*ibid*). Funkcionalne regije sačinjene su od središta i prostora koji ga okružuje i na koji to središte utječe (Marsh i Alagona, 2008; Story, 2012: 174, 175). Postoji nekoliko drugih naziva za funkcionalne regije, a to su metropolitansko područje (Marsh i

Alagona), nodalne regije (Ostergren i Rice) i makroregije (Popovski). Ključna karakteristika funkcionalnih regija je da postoji središnje urbano mjesto prema kojem i iz kojeg postoji tok ljudi, ideja i proizvoda. Taj tok vezan je za posebne djelatnosti, funkcije i sadržaje koje ima urbani centar, a to su administrativne, upravne, obrazovne, zdravstvene, financijske, ekonomske i druge. Urbani centar postaje „organički dio regije“ (Rogić, 1992: 27), ima gravitacijski utjecaj na okolno područje i prema centru se odvija više prostorne interakcije (Ostergren i Rice, 2004). Granice funkcionalnih regija nisu određene i u definiranju ovakvog tipa prostornog klasificiranja za stupanj je teže odrediti krajnje linije u odnosu na formalne regije. Nodalna regija završava tamo gdje je utjecaj makroregionalnog urbanog centra smanjen ili je nevidljiv. Od te točke ili linije nadalje, stanovništvo gravitira drugom makroregionalnom centru.

Najsloženiji tip regija su percipirane regije. One nastaju na temelju osjećaja, stavova, znanja, percepcije, identiteta, diskursa i stereotipa o određenom prostoru (Marsh i Alagona, 2008). Za razliku od formalnih regija, ovaj tip regija stvara se neformalno i proizvod su ljudskog uma. Ovaj tip regija nastaje kroz popularnu prepoznatljivost (Ostergren i Rice, 2004: 4). Različiti autori različito nazivaju ovaj tip regije, a iz nazivlja je lako utvrditi različite polazišne osnove kreiranja ovakvih regija u umovima. Ostergren i Rice koriste dva naziva za percipirane regije, a to su „naivno doživljene regije“ i „zamišljene zajednice“ (*ibid*). Vidljivo je da se ističu socijalni konstrukti koji se vezuju za određeni prostor. Ti socijalni konstrukti proizvedeni su na temelju unutarnjeg doživljaja (tada se govori o identitetu stanovnika određenog područja i nekoj vrsti samoidentifikacije) prostora ili vanjskog doživljaja (vezan za razinu diskursa, ili kako ljudi izvan regije nju opisuju, gdje je smještaju, koja su glavna obilježja). Autori ove regije nazivaju i pedagoškim regijama (*ibid*). Njih definiraju kao proizvod znanstvenika čiji je cilj pojednostavljenje složenosti objektivnog svijeta. Stoga se pristupa procesu uniformiranja prostora prema nekoj zajedničkoj povijesnoj, kulturološkoj ili diskurzivnoj osnovi. Kulturne regije obuhvaćaju prostor koji se od drugih razlikuje po stilu života, jeziku, religiji, glazbi, folkloru, gastronomiji i, u konačnici, događajima i proslavama (Picard i Robinson, 2006). Kulturne regije obilježene su izravnom fizičkom prisutnošću elemenata kulturnog naslijeđa (Graham i drugi u Jansen – Verbeke, 2007). Povijesne regije su regije koje „nemaju funkcije u modernim vremenima, ali i dalje postoje u umovima ljudi“ (Chromy, Kučerova i Kučera, 2009: 12). Povijesne regije imaju najduže postojanje i održivost još od Srednjeg vijeka; ne samo u organizacijskom smislu, nego i na identitetsko-diskurzivnoj razini. One su postojale kao „dominantan oblik teritorijalnosti koji nije bio isključiv za pojedince ili grupe, koji je

imao brojne oblike personalizirane i fragmentirane vlasti s inkluzivnom legitimacijom. To su bile uglavnom etničke ili kulturne jedinice (a ne samo homogene ekonomske, geografske ili subnacionalne) koje su percipirane kao bliske ljudima, koje odražavaju kulturnu raznolikost, ali koje nisu mogle biti jasno određene“ (Vitale, 2011: 32). Povijesne regije i dalje postoje „na mikrorazini kroz osjećaj pripadnosti, običaje i ostale elemente društvenog života“ (*ibid*: 33).

Već u pokušaju pobližeg određenja percipiranih regija, uočljivo je da se podtipovi preklapaju te da pokušaj jedinstvenog obilježavanja složen, jer ovaj tip regija ima višerazinsku identifikaciju. Neki drugi nazivi koji se mogu koristiti za ove regije su imaginativne, diskurzivne, deinstitutionalizirane, zamišljene (...). Granice percipiranih regija najteže je odrediti i njihova prostorna distribucija je izuzetno složena. Utemeljeno je reći da kod ovakvog tipa regija postoji izražena arbitrarnost u crtanju granica.

Zaključno, kombiniranjem različitih definicija i tipologija, regije se mogu podijeliti na sljedeće tipove i podtipove: (a) formalne (podtipovi: geografske i teritorijalno-administrativne), (b) funkcionalne i (c) percipirane (podtipovi: kulturne i povijesne).

3.2. Regije Republike Hrvatske

Regionalne granice Republike Hrvatske agregat su raznolikog utjecaja prostorno – socijalnih faktora. Fizički promatrano, Hrvatska je geografski smještena na tri različite cjeline – Panonsku nizinu, prijelazno planinsko područje Dinarida te obalu i otoke u Jadranskom moru. Takva konstrukcija terena uzrokovala je različit utjecaj raznih socijalnih faktora. U političkom smislu, Dinaridi su označavali granicu trajnog utjecaja hrvatsko-ugarskih, habsburških, a kasnije austro-ugarskih vladara, dok su se na području Dinarida, jadranske obale i otoka smjenjivali Mlečani, hrvatski vladari, Osmanlije i drugi. Uz raznoliko narodno okruženje (Germani, Ugrofini, Romani, Slaveni) i pripadnost brojnim kulturnim krugovima (Mediteran, Srednja Europa, Balkan), to je rezultiralo značajnom regionalnom raznolikošću u pogledu organizacije prostora, jezika (narječja), kulturnih običaja i ekonomskog razvitka. Kontaktni položaj Republike Hrvatske na dodiru između različitih civilizacija uzrokovao je prožimanja i sukobe raznih utjecaja na socioekonomsku i političku organizaciju. Koristeći teorijske postavke i tipologiju regija koja prethodi ovom poglavlju, izvest će se regionalna podjela prema sljedećim vrstama:

1. Formalne regije Republike Hrvatske
 - a. Geografske regije Republike Hrvatske
 - b. Teritorijalno – administrativne regije Republike Hrvatske
2. Funkcionalne regije (makroregije) Republike Hrvatske
3. Percipirane regije Republike Hrvatske
 - a. Kulturne regije Republike Hrvatske
 - b. Povijesne regije Republike Hrvatske

1. FORMALNE REGIJE REPUBLIKE HRVATSKE

a. Geografske regije Republike Hrvatske

Na temelju geografskih osobina fizičkog prostora (reljefa), geografske regije Republike Hrvatske mogu se odrediti na sljedeći način:

1. *Panonsko – peripanonska regija* – sačinjena od pretežno nizinskog prostora unutrašnjosti Hrvatske. Panonski dio regije čini Panonska ravnica i prijelazno područje koje je obilježeno uzvišenjima Psunj, Papuk, Krndija i Dilj. Manje ravnice i veći broj pobrđa i gora čini peripanonski dio ove regije. Peripanonsko područje je prijelazno

područje između gorsko – planinske i panonske regije. Uključuje uzvišenja Žumberačkog gorja i Hrvatskog zagorja. Krajobrazi ove regije također su temelj regionalnog identiteta, a to su Međimurje, Hrvatsko zagorje, Turopolje, Moslavina, Banovina, Kordun, Pokuplje, Posavina, Slavonija, Podravina, Baranja i Srijem.

2. *Gorsko – planinska regija* – područje Dinarskog lanca. Sačinjen od nizova visokih planina i gora vapnenačke podloge, nepovoljan za gospodarenje i prometno savladavanje. Specifičnost terena su polja u kršu (Ličko, Gacko, Krbavsko, Ogulinsko, Plašćansko, Koreničko, Gračansko, Delničko i druga). Ključni krajobrazi su Lika i Gorski kotar.
3. *Jadranska regija* – sačinjena od uskog obalnog pojasa, zaleđa i otoka. Reljefno raznoliko područje s malo obradivog tla i ograničenom hidrografijom. Obuhvaća Istru, Kvarner, Hrvatsko primorje i Dalmaciju, koji su ujedno i dominantni krajobrazi. Od gorsko – planinske regije odvojena je planinama Učka i Velebit, te Novigradskim zaljevom i tokom rijeke Zrmanje.

Slika 1. Geografske regije Republike Hrvatske, Autor

b) Teritorijalno - administrativne regije Republike Hrvatske

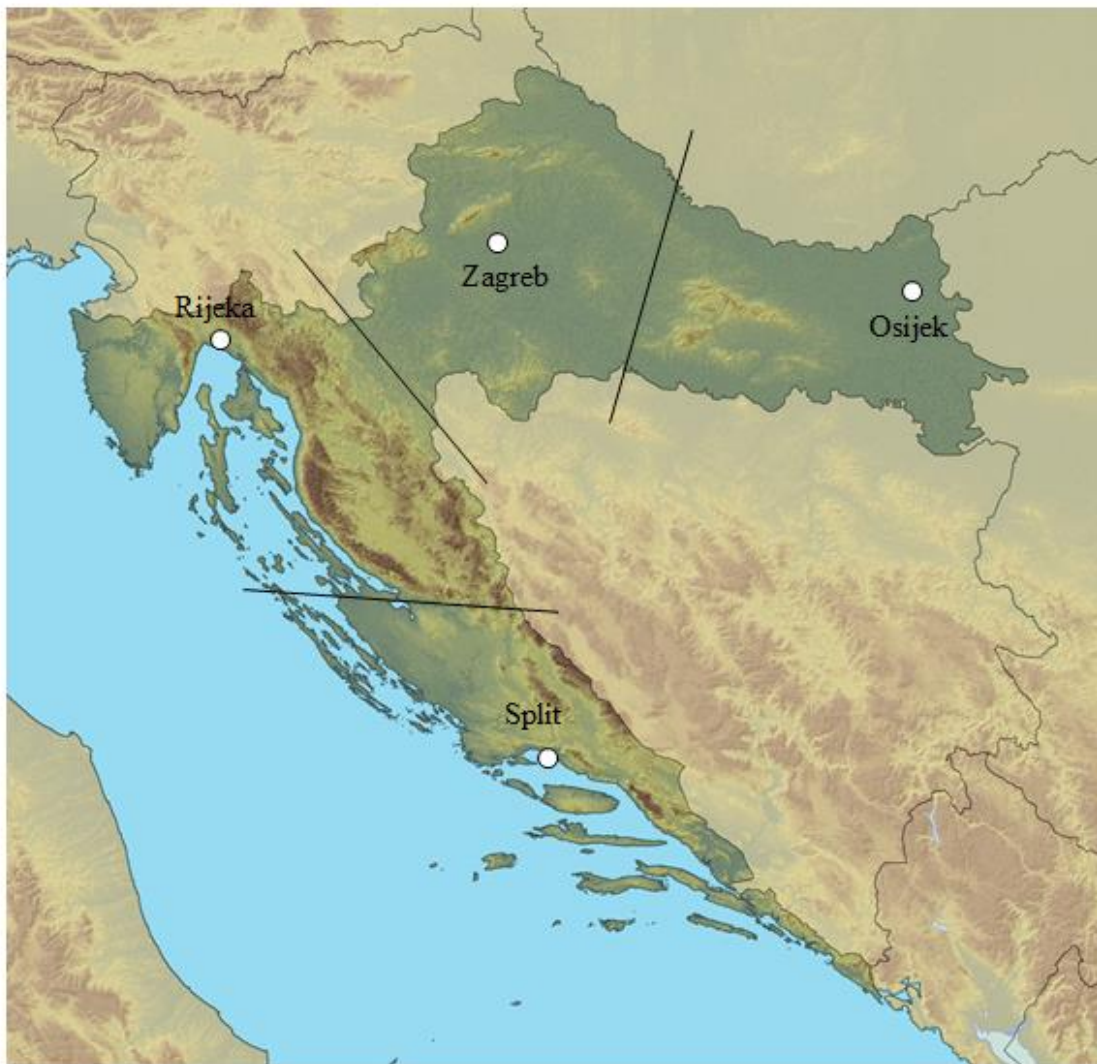
Republika Hrvatska regionalno je podijeljena na županije. Takva podjela sadržana je u Ustavu Republike Hrvatske koji osigurava postojanje lokalne i područne (regionalne) samouprave (članak 133. Ustava Republike Hrvatske). Članak 134. Ustava utvrđuje da su „jedinice područne (regionalne) samouprave županije.“ Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi definira županiju kao jedinicu „područne (regionalne) samouprave čije područje predstavlja prirodnu, povijesnu, prometnu, gospodarsku, društvenu i samoupravnu cjelinu, a ustrojava se radi obavljanja poslova od područnoga (regionalnog) interesa“ (članak 6.). Republika Hrvatska podijeljena je na 20 županija i Grad Zagreb koji ima status županije.

Slika 2. Županijsko ustrojstvo Republike Hrvatske, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja

2. FUNKCIONALNE REGIJE (MAKROREGIJE) REPUBLIKE HRVATSKE

Osim Zagreba, kao glavnog grada Republike Hrvatske, u funkcionalnoj organizaciji na razini makroregija relevantna su još tri velika nodalno - funkcionalna središta – Split, Rijeka i Osijek. Svaki od tih makroregionalnih središta ujedno je i županijsko središte i najveći su gradovi u državi. Stoga u Republici Hrvatskoj postoje četiri makroregije – zagrebačka, splitska, riječka i osječka.

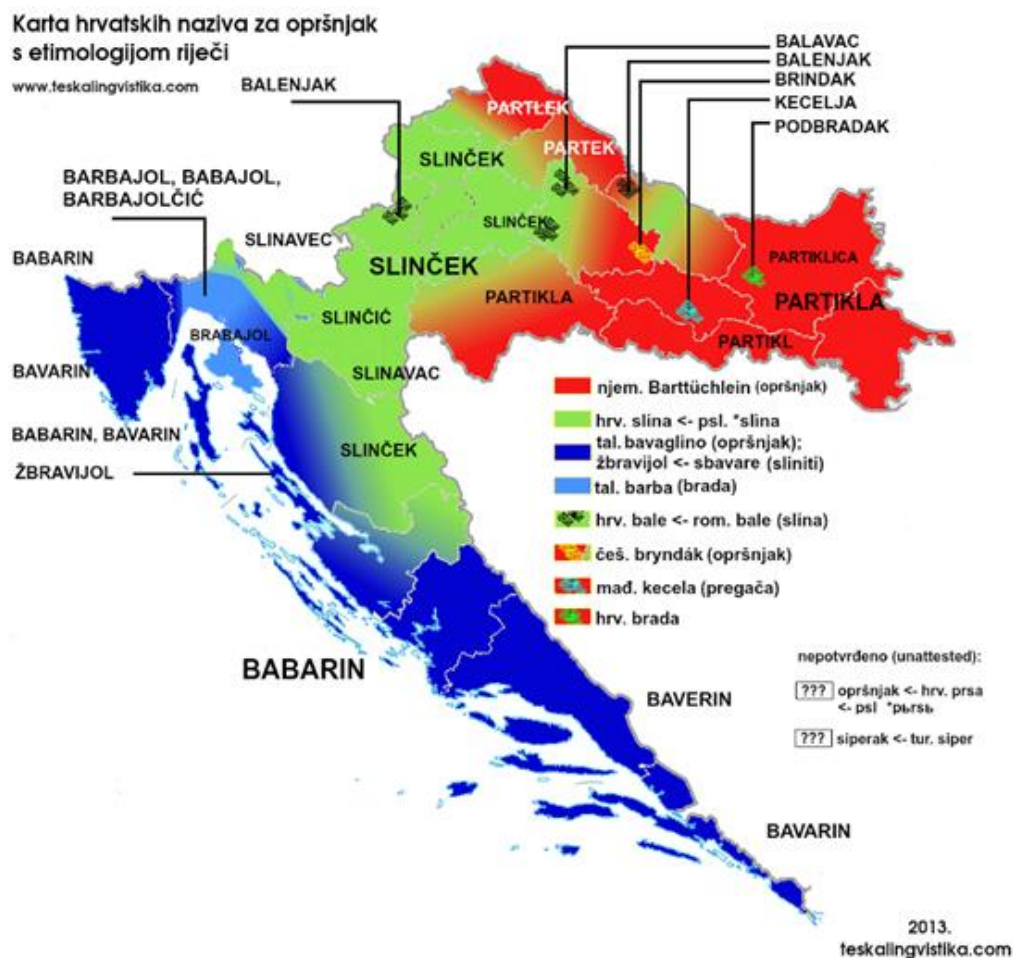
Slika 3. Makroregije Republike Hrvatske, Autor

3. PERCIPIRANE REGIJE REPUBLIKE HRVATSKE

a) Kulturne regije Republike Hrvatske

Definirati kulturne regije Republike Hrvatske jednako je teško kao i definiranje samog pojma kulture. Upravo zbog izražene slojevitosti pojma koji može uključivati običaje (uzance, vjerski običaji, narodni običaji), tradiciju, gastronomiju, jezik, religiju, folklor i proslave, jednoznačno ocrtavanje regionalnih granica gotovo je pa nemoguće. Republika Hrvatska država je enormne kulturne baštine i raznolikosti. Ukoliko se odabere samo jedan element kulture, npr. jezik, može se promatrati raznolikost narječja i njihova prostorna distribucija, ili upotreba specifičnog termina u različitim dijelovima teritorija. Upravo zbog izloženosti

jezičnoj kolonizaciji od strane mađarskog, njemačkog i talijanskog, kroz povijest se stvorilo različito imenovanje istih predmeta. To se najbolje može vidjeti na sljedećem primjeru.

Slika 4. Karta hrvatskih naziva za opršnjak, teskaljngvistika.com

b) Povijesne regije Republike Hrvatske

Povijesne regije Republike Hrvatske različite su ovisno o periodu koje promatrač uzima kao polazišno razdoblje. Budući da je tijekom povijesti Hrvatska imala različit ustroj, vladare, okupatore, vrlo je teško precizno odrediti granice povijesnih regija i koje su povijesne regije uopće. Iz tog razloga, praktično je koristiti Grb Republike Hrvatske koji u svojoj kruni sadrži grbove povijesnih regija Hrvatske „koji su poredani od lijeve na desnu stranu štita u ovom redu: najstariji poznati grb Hrvatske, grbovi Dubrovačke Republike, Dalmacije, Istre i Slavonije“ (Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske, članak 7.). Povijesne regije su stoga (banska) Hrvatska, Dubrovačka Republika, Dalmacija i Istra.

Slika 5. Povijesne regije Republike Hrvatske, Autor

3.3. Rezultati istraživanja i rasprava

3.3.1. Predistraživanje

U dvije održane fokus grupe već se u početnoj fazi analize utvrdilo da postoji značajno neslaganje u percipiranju regionalnih granica. S obzirom na raspravu nakon provedenog predistraživanja, utvrdilo se da postoji raznolikost u polazišnoj osnovi pojedinačnog ocrtavanja regionalnih granica. Nalaz fokus grupa je usmjerio buduće istraživanje prema individualnom kognitivnom mapiranju, a ne grupnom. Grupno iscrtavanje regionalnih granica na mikrorazini rezultat je konsenzusa i kompromisa članova pojedinih grupa koje su brojile od osam do deset članova u dva provedena predistraživanja. Rezultat rada grupnih mentalnih karata nije odražavala njihove raznolike stavove i prostorno znanje te je stoga naredno istraživanje provedeno na pojedinačnoj osnovi. Drugi nalaz predistraživanja pokazuje da unutar grupe nije postojala jednoznačna osnova prema kojoj su se granice određivale. To unutarnje neslaganje bilo je izraženo u raspravi koja je pratila prezentaciju grupnih radova. Zbog toga je za naredno istraživanje određeno da ispitanici u pisanoj formi odrede ishod vlastitog polazišta regionalne podjele Republike Hrvatske. Iz rasprave koja je pratila prezentaciju kognitivnih mapa utvrdilo se da je dominantna pozadina regionalizacije funkcionalna. Predistraživanje je pokazalo da ispitanici u potpunosti odbacuju postojeći koncept administrativne i regionalne podjele Republike Hrvatske i da nude (prema vlastitom viđenju) podjelu koja bi bila „funkcionalnija“, „logičnija“, „ekonomičnija“ i „održiva“.

Također se pokazalo da su grupe koje su bile kohezivnije, u smislu regionalnog podrijetla, lakše dolazile do kompromisa i jednoznačnije određivale granice vlastite regije. Zbog toga je u istraživanju dodano anketno pitanje o regionalnom podrijetlu. Ova je činjenica ukazala na potrebu za dodatnim pitanjima u istraživanju i usmjerila ga u istraživanje povezanosti regionalnog podrijetla i točnosti prostornog znanja razmještaja mikrorazinskih granica u regionalnoj podjeli Republike Hrvatske.

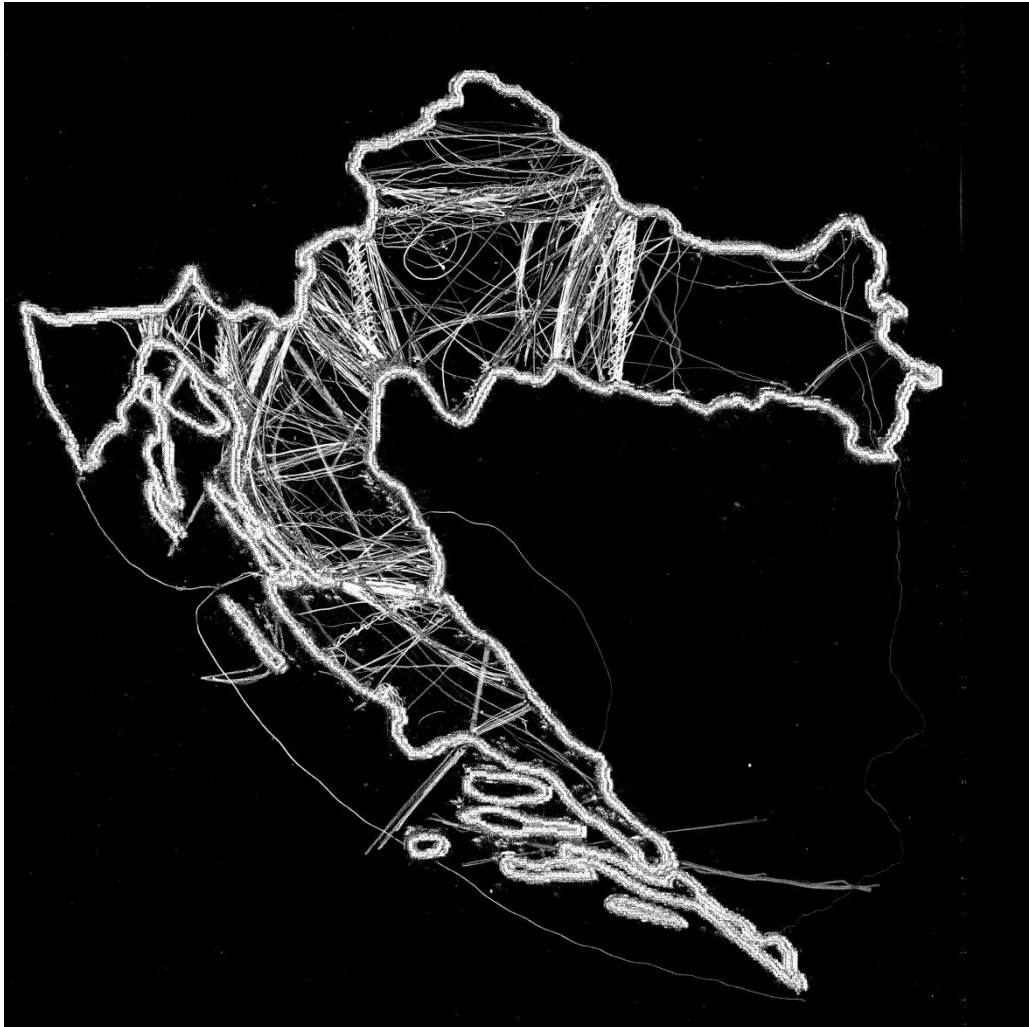
Slika 6. Regionalne granice u mentalnim kartama prve fokus grupe, Autor

Slika 7. Regionalne granice u mentalnim kartama druge fokus grupe, Autor

3.3.2. Istraživanje na Fakultetu političkih znanosti

Istraživanje je potvrdilo početnu pretpostavku da provođenje individualnog istraživanja rezultira većom fluidnosti regionalnih granica. Na karti je vidljivo da je prostorna varijanca izražena i da je razmještaj percipiranih linija razgraničenja oscilira u velikoj mjeri.

Slika 8. Regionalne granice u mentalnim kartama ispitanika s Fakulteta političkih znanosti, Autor

3.3.3. Istraživanje na studiju Vojnog vođenja i upravljanja

Istraživanje provedeno na studiju Vojnog vođenja i upravljanja također je potvrdilo da je agregiranjem nalaza individualnog istraživanja fluidnost regionalnih granica izražena. Zanimljiv nalaz je da su ispitanici koji su regionalne granice iscrtavali na kulturnoj (povijesni kriterij) osnovi, granice tih regija promišljaju van okvira Republike Hrvatske.

Slika 9. Regionalne granice u mentalnim kartama ispitanika s Vojnih studija, Autor

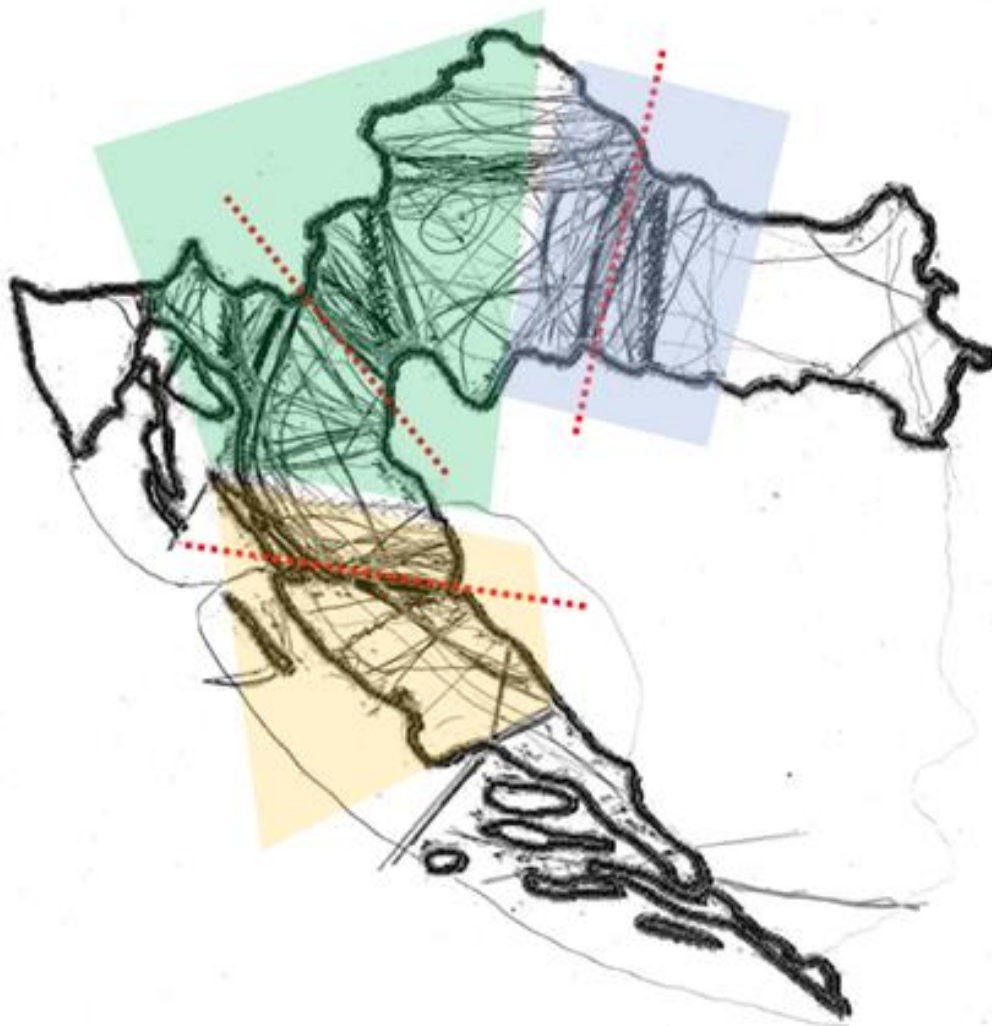
3.3.3. Rasprava

- a) Ovo je istraživanje pokazalo kako granice regija Republike Hrvatske nije moguće jednoznačno odrediti.
- b) Izražena je fluidnost granica koja se iskazuje u značajnoj prostornoj varijanci promatranih nalaza s obzirom na dominantnu pozadinu izvođenja regionalne podjele Republike Hrvatske.
- c) Dominantna pozadina iscrtavanja granica regija je funkcionalnost, usmjerenost na velike gradove, urbana središta i spoj geografsko – povijesnih prostora i nazivlja.
- d) Usporedbom nalaza s makroregionalnim granicama u teorijskom dijelu pokazuje se značajno odstupanje od teorijski određene granice nodalnih regija.
- e) Granice regija ocrtavaju se u najviše slučajeva prema percepciji stvarne dovršenosti regije i stvorenih identiteta i diskursa. Osim toga ispitanici su istaknuli da se radi o vlastitim stavovima.
- f) Županije nisu prepoznate kao model regionalizacije Republike Hrvatske. Nijedan ispitanik nije ni približno pokušao ili uspio ocrtati granice županija.
- g) Republika Hrvatska dijeli se uglavnom na dvije do pet regija.
- h) Najveća pojava nejasnih linija (južno od Karlovca, do Učke i Rijeke, preko Like do toka Zrmanje) je u području koje nije prepoznato kao samostalna regija i u raznim kombinacijama se pripaja drugim preciznije definiranim i poznatim regijama Dalmacije i Istre. To područje ima slabu unutarnju kohezivnost i vanjsku prepoznatljivost. Geografske stvarnosti identificiraju se barem po nekoj osnovi, a u ovom slučaju dominira uglavnom negativan diskurs o prostoru. On je stvoren zbog negativnog identiteta koji je karakterističan za taj prostor i nepovoljne socio – ekonomske slike. To područje inklinira u stavovima ispitanika prema drugim centrima i drugim regijama jer nije sposobno biti samoodrživo. Čitavo ovo područje se prema rezultatima istraživanja pokazalo kao prijelazni teritorij
- i) Otoci su u malom broju slučajeva bili predmet svrstavanja u regije, granica regije završava na kraju kopnene mase.
- j) Dominantna je nužnost zadržavanja posebnog regionalnog statusa grada Zagreba.
- k) Veća je točnost u označavanju regije iz koje se potječe.
- l) Pokazuje se tendencija povećanja veličine vlastite regije.
- m) Nalazi pokazuju veću točnost definiranja unutar-regionalnih razlika i ocrtavanja krajobraza.

- n) Jedina institucionalizirana regija (Passi u Chromy, Kučerova, Kučera, 2009.) u Republici Hrvatskoj je Istra, a dovršene regije su i Dalmacija, Slavonija i Međimurje.
- o) Ispitanici projiciraju teritorij Republike Hrvatske i preko državnih granica, iako to nije predmet ovog istraživanja. Ispitanici na studiju Vojno vođenje i upravljanje pokazali su veću sklonost promišljanju izvan okvira nacionalnih granica.

4. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA I ZAKLJUČCI

Ovo je istraživanje potvrdilo početnu pretpostavku o fluidnosti granica na mikrorazini. Prostorna varijanca je značajna, distribucija je istaknuta i razmještaj je raznolik. Ipak, određene su regije u percepciji studenata preciznije određene (Međimurje, Slavonija, Dalmacija) i institucionalizirane (Istra).

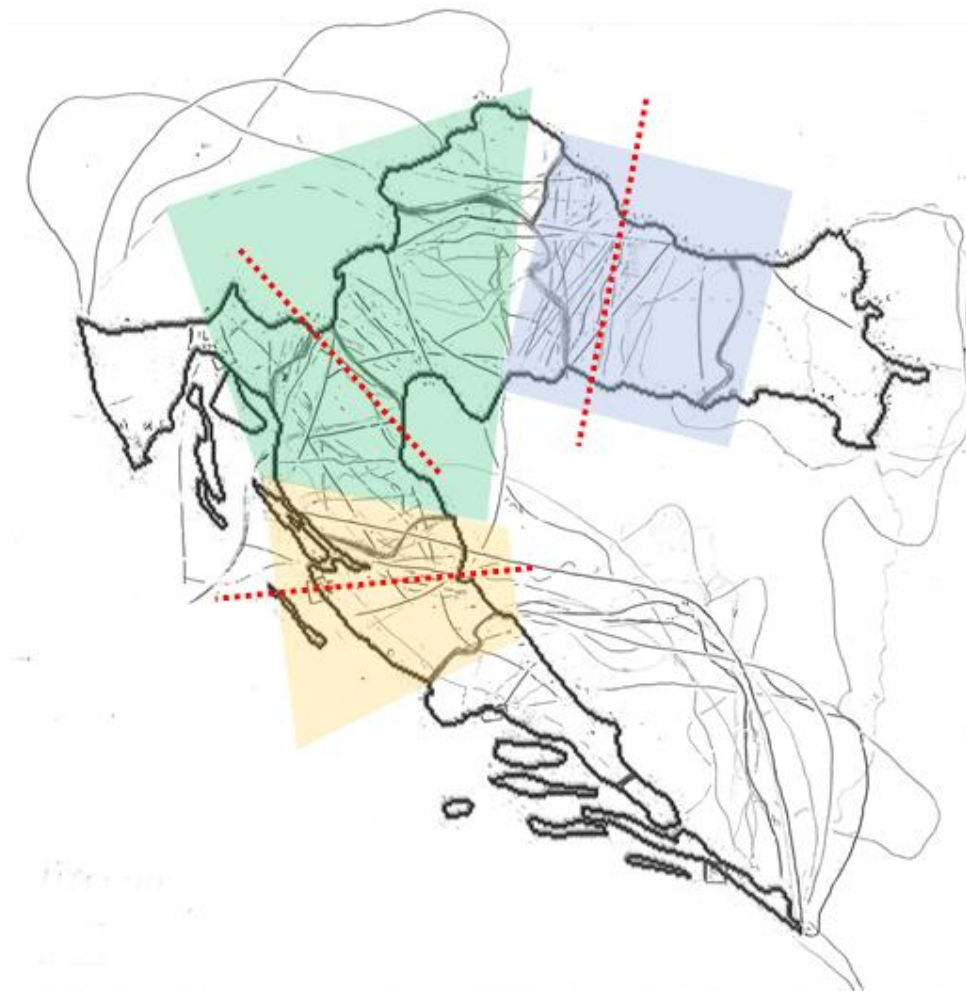

LEGENDA:

- Granice funkcionalnih regija Republike Hrvatske
- Prostorna varijanca splitske regije
- Prostorna varijanca zagrebačke i riječke regije
- Prostorna varijanca osječke regije

Slika 10. Prostorna varijanca regionalnih granica 1, Autor

Uočljive bjeline koje prekrivaju teritorij navedenih regija na mentalnoj karti pokazuju da su te regije prepoznatljive i da ih je, barem djelomično, moguće jednoznačno odrediti. Linije koje se pojavljuju u tim bjelinama iscrtali su ispitanici koji dolaze iz tih regija i koji bolje poznaju identitetski sastav temeljen na krajobrazima. Iz provedenih predistraživanja i istraživanja uočljivo je da je dominantna baza određivanja regionalnih granica funkcionalni aspekt. Budući da je Republiku Hrvatsku moguće podijeliti u četiri funkcionalne regije (zagrebačka, splitska, riječka i osječka), prerisom definiranih granica može se utvrditi prostorna varijanca (slike 10. i 11.).

LEGENDA:

- Granice funkcionalnih regija Republike Hrvatske
- Prostorna varijanca splitske regije
- Prostorna varijanca zagrebačke i riječke regije
- Prostorna varijanca osječke regije

Slika 11. Prostorna varijanca regionalnih granica 2, Autor

Ispitanici su u koracima provođenja istraživanja morali odrediti bazu iz koje izvode svoju regionalnu podjelu te je 53% njih regije granica ocrtalo prema funkcionalnom kriteriju, 27% je granice ocrtalo prema geografskom kriteriju te 20% prema kulturnom na istraživanju provedenom na kolegiju Politička geografija i geopolitika na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, dok su ispitanici na istom predmetu studija Vojno vođenje i upravljanje svoje granice iscrtali u 62,5% karata prema funkcionalnom, 20% prema kulturnom (s dominantnim povijesnim kriterijem) te 17,5% prema geografskom kriteriju.

Nalazi istraživanja pokazali su da pozadina funkcionalnost, te da su ispitanici usmjereni prema velikim gradovima. To ukazuje na značaj centra u odnosu na periferiju, ali i posljedice centralizacije Republike Hrvatske. Kako kod ispitanika županije nisu istaknute, a oni su naglašavali funkcionalnost, može se zaključiti da trenutni teritorijalni ustroj Republike Hrvatske ispitanici ne smatraju funkcionalnim. Isticanje zadržavanja posebnog regionalnog statusa Zagreba ukazuje na naginjanje metropolitanskoj regiji glavnog grada. Iako je Zagreb daleko od statusa globalnog grada u svjetskim okvirima, isticanje razlika između centra i ostatka Republike Hrvatske je dominantan diskurs. Ispitanici su svojim kartama, kao i raspravom, utvrdili da smještanje Zagreba u ijednu regiju koja prelaze trenutne gradske granice nepovoljno utječe na razvojne perspektive prostora koji bi činio tu regiju, a nije sami grad.

Istraživanjem se pokazalo da jedan dio Hrvatske na kojem se preklapaju funkcionalne regije centara Zagreb i Rijeka nema prostorno – identitetsku osnovu. Za razliku od ostalih funkcionalnih regija, to područje je u povijesno – geografskom smislu obilježeno različitostima koje onemogućavaju agregiranje jedinstvenih stavova, osjećaja i percepcija o prostoru. U teorijskom dijelu rada, ovo je objašnjeno izrazom prijelazni teritorij. Na njemu se događa ispreplitanje ne samo administrativno – ekonomsko – sadržajnog utjecaja grada koji se izražava u njegovim funkcijama, nego i reljefno – kulturološki diversificiranih karakteristika samog prostora.

Posljednji zaključak odnosi se na znanje i promišljanje teritorijalnosti. Ispitanici su regije iz kojih potječu točnije označavali, teritorijalno povećavali i naglašavali. Također je značajan nalaz u okviru teritorijalnosti orijentiranost ispitanika prema kopnu, ne i moru. Analiza ovakvog teritorijalno usmjerenog promišljanja mogla bi biti osnova za neko buduće istraživanje.

5. POPIS LITERATURE

1. Abu-Lughod, J. (1999.). *New York, Chicago, Los Angeles: America's global cities*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
2. Ball-Rokeach, S., Gibbs, J., Gutierrez Hoyt, E., Jung, J. Y., Kim, Y. C., & Matei, S. e. (2000.). *The challenge of belonging in the 21st century: the case of Los Angeles (White Paper No. 1)*. Los Angeles: Annenberg School for Communication, Metamorphosis Project.
3. Baumer, T. (1979.). Research on fear of crime in the United States. *Victimology* , 3, str. 254-263.
4. Becker, J., & Komlozi, A. (2005.). *Granice u savremenom svetu*. Beograd: Filip Višnjić.
5. Berry, S. H. (1988.). *Los Angeles today and tomorrow - results of the Los Angeles 2000 community survey (Survey No. R-3705-LA2000)*. Santa Monica: The RAND Corporation.
6. Boulding, K. E. (2009.). Foreword. U R. M. Downs, & D. (. Stea, *Image and Environment* (str. vii-xi). New Brunswick i London: AdlineTransaction.
7. Braden, K. E., & Shelley, F. M. (2000.). *Engaging Geopolitics*. London: Pearson Prentice Hall.
8. Caquard, S. (2011.). Cartography I: Mapping narrative cartography. *Progress in Human Geography* , 37 (1), str. 135-144.
9. Carter, R. (1979.). *The criminal's image of the city*. New York: Pergamon Press.
10. Chromy, P., Kučerova, S., & Kučera, Z. (2009.). Regional identity, contemporary and historical regions and the issue of relict borders - the case of Czechia. (K. Heffner, Ur.) *Region and Regionalism* , 9 (2), str. 409-420.
11. Clarke, A. H., & Lewis, M. J. (1982.). Fear of crime among the elderly. *British Journal of Criminology* , 22, str. 49-62.
12. Davis, M. (1990.). *City of quartz: Excavating the future in Los Angeles*. London i New York: Verso.
13. Davis, M. (1998.). *Ecology of fear: Los Angeles and the imagination of disaster*. New York: Metropolitan Books.
14. De Blij, H., Muller, P. O., & Nijman, J. (2012.). *Geography: Realms, regions and concepts*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
15. Dear, M. J., Schockman, H. E., & Hise, G. (1996.). *Rethinking Los Angeles*. Thousand Oaks: Sage Publications.

16. DeFrances, C., & Smith, S. K. (1998.). *Perceptions of neighborhood crime, 1995. (Special Report No. NCJ-165811)*. Washington, DC: Department of Justice, Office of Justice Programs.
17. Degorski, M. (2014.). Relationships between human - environment - space of place - the evolution of research paradigms in geography and challenge of modernity. *Geographia Polonica* , 87 (3), str. 409-423.
18. Ethington, P. J. (1996.). *Race-Ethnicity, space and political fragmentation in Los Angeles County 1940-1996 (Proposal to Haynes Foundation)*. Los Angeles: University of Southern California.
19. Ethington, P. J. (2000.). Segregated diversity: Race-ethnicity, space, and political fragmentation in Los Angeles county 1940-1994.
20. Ferraro, K. F. (1995.). *Fear of crime*. New York: New York Press.
21. Fulton, W. (1997.). *The reluctant metropolis: The politics of urban growth in Los Angeles*. Point Arena: Solano Press Books.
22. Garcia, P. (1985.). Immigration issues in urban ecology: The case of Los Angeles. *Urban Ethnicity in United States* , 29, str. 73-100.
23. Garofalo, J. (1999.). Victimization and the fear of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency* , 16, str. 80-97.
24. Glassner, B. (1999.). *The culture of fear: Why Americans are afraid of the wrong things*. New York: Basic Books.
25. Golledge, R. (1993.). Geographical perspectives on spatial cognition. U T. Garling, & R. Golledge, *Behaviour and Environment* (str. 16-46). Amsterdam, London, New York, Tokyo: North Holland.
26. Gould, P. R. (1993.). On mental maps. U R. M. Downs, & D. Stea, *Image and Environment* (str. 182-220). New Brunswick i London: AdlineTransaction.
27. Gould, P. R., & White, R. ((1986; 2005)). *Mental maps*. Taylor & Francis e-Library.
28. Heer, D. M., & Herman, P. (1990.). *A human mosaic: an atlas of ethnicity in Los Angeles County*. Panorama City: Western Economic Research Co.
29. Hise, G. (1997.). *Magnetic Los Angeles: Planning the twentieth-century metropolis*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
30. Jansen-Verbeke, M. (2007.). KULTURNI RESURSI I TURIZMIFIKACIJA PODRUČJA. Dnevni red istraživanja u turizmu: upravljanje uz pomoć kompasa. *Acta Turistica Nova* , 1 (1), str. 21-41.

31. Kučera, Z., & Kučerova, S. (2009.). Heritage in changing landscape - selected examples from Czechia. (M. Sobczynski, Ur.) *Region and Regionalism* , 9 (1), str. 217-229.
32. Lloyd, R. (1993.). Cognitive processes and cartographic maps. U T. Garling, & R. Golledge, *Behaviour and Environment* (str. 141-169). Amsterdam, London, New York, Tokyo: North Holland.
33. Marsh, M., & Alagona, P. S. (2008.). *AP Human Geography*. New York: Barron's.
34. Morenoff, J., & Sampson, R. J. (1997.). Violent crime and the spatial dynamics of neighborhood transition: Chicago, 1970-1990. *Social Forces* , 76 (1), str. 31-64.
35. Myers, S. L., & Chung, C. (1998.). Criminal perceptions and violent criminal victimization. *Contemporary Economic Policy* , 16 (3), str. 321-343.
36. Newman, D. (1998.). Geopolitics Renaissance: Territory, Sovereignty and the World Political Map. *Geopolitics, posebno izdanje 'Boundaries, Territory and Postmodernity'* , 3 (1), str. 3-5.
37. Newman, D., & Paasi, A. (1998.). Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography. *Progress in Human Geography* , 22 (2), str. 186-207.
38. Ó Tuathail, G., Dalby, S., & Routledge, P. (. (2007.). *Uvod u geopolitiku*. Zagreb: Politička kultura.
39. Ostergren, R., & Rice, J. G. (2004.). *The Europeans. A Geography of People, Culture and Environment*. New York: Guilford Press.
40. Paasi, A. (1998.). Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows. (D. Newman, Ur.) *Geopolitics, posebno izdanje "Boundaries, Territory and Postmodernity"* , 3 (1), str. 69-89.
41. Pavić, R. (2012.). Prilozi primijenjenoj kartografiji. *Kartografija i geoinformacije* , str. 117-139.
42. Pavić, R. (1984.). Problemi Bliskog i Srednjeg istoka. Aspekti političke kartografije. *Politička misao* , str. 101-114.
43. Picard, D. &. (2006.). *Festivals, Tourism and Social Change: Remaking Worlds*. Channel View Publications .
44. Popovski, V. (1990.). Makroregionalni i regionalni centri u demografskoj perspektivi. *Sociologija sela* , 28, str. 77-85.
45. Raczaszek, A. (2009.). Territory, borders, borderlands and development prospects. (K. Heffner, Ur.) *Region and Regionalism* , 10 (2), str. 9-27.

46. Rieff, D. (1991.). *Los Angeles: Capital of the third world*. New York: Simon&Schuster.
47. Rogić, I. (1992.). Hrvatska i njezine regije. *Društvena istraživanja* , 1 (1), str. 25-35.
48. Ruppert, K., Schaffer, F., Maier, J., & Paesler, R. (1981.). *Socijalna geografija*. Zagreb: Školska knjiga.
49. Saarinen, T. F. (2009.). Student Views of the World. U R. M. Downs, & D. (. Stea, *Image and Environment* (str. 148-181). New Brunswick i London: AdlineTransaction.
50. Sabagh, G. (1993.). Los Angeles, a world of new immigrants: An image of things to come? U L. Gracomo, *Migration policies in Europe and the United States* (str. 97-126). Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
51. Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997.). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science* , 277, str. 918-924.
52. Tolia-Kelly, D. P. (2012.). The Geographies of Cultural Geography II: Visual Culture. *Progress in Human Geography* , 36 (1), str. 135 – 142.
53. Turner, E., & Allen, J. P. (1990.). *An atlas of population patterns in Metropolitan Los Angeles and Orange Counties 1980-1990*. Northridge: California State University.
54. Ustav Republike Hrvatske. (2014.). Narodne novine, 05/14.
55. Vitale, A. (2011.). The re-emergence of historical regions, cities and enclaves in Europe vs. the EU's integration concepts, processes and reality. (M. Sobczynski, & A. Rykala, Ur.) *Region and Regionalism* , 10 (1), str. 29-43.
56. Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske. (1990.). Narodne novine, 55/90.
57. Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi. (2015.). Narodne novine, 137/15.
58. Zorko, M. (2011.). Granice država nastalih iz SFRJ: studije slučaja otvorenih graničnih pitanja. Fakultet političkih znanosti Zagreb.
59. Zorko, M. (2014.). Politička geografija, geopolitika i geostrategija u Političkoj misli od 1964. do 2013. godine. *Politička misao* , 50 (1), str. 109-132.
60. Zorko, M. (2012.). Teritorijalnost i deteritorijalizacija u sklopu suvremene sigurnosti. *Političke analize*, 12, str. 17-21.

6. SAŽETAK

FLUIDNOST GRANICA NA MIKRORAZINAMA: GEOPOLITIKA REGIJA I REGIONALIZACIJA REPUBLIKE HRVATSKE

Regije su predmet analize različitih grana znanosti zbog njihove rastuće uloge u modernom svijetu. U ovom se radu regije proučavaju iz perspektive političke geografije i geopolitike. Interdisciplinarnim pristupom i metodom koja u okviru znanstvenih istraživanja o regijama Republike Hrvatske nije korištena, u radu se provodi analiza regionalnih granica Republike Hrvatske na dvije razine. Na prvoj razini izvodi se teorijski i tipologijski instrumentarij koji se zatim primjenjuje na Republiku Hrvatsku. Individualna percepcija regije, njen smještaj, veličina i granice određene su identitetom i diskursima. Usmjerenost na taj element analize traži poseban teorijski i metodološki pristup koji je korišten na drugoj razini analize granica regija na mikrorazini. Prostorno znanje oblikovano identitetom i diskursima projicira se kognitivnom kartografijom, metodološkim pristupom koji kognitivno prostorno znanje preslikava na karte, čijom se analizom može utvrditi percipirana prostorna struktura koja se sastoji od razmještaja, distribucije i prostorne varijance iskazane linijama i točkama koje opisuju promatrani fenomen. Analiza agregiranih rezultata mentalnih karata potvrđuje početnu hipotezu da regionalne granice Republike Hrvatske nije moguće jednoznačno odrediti i da je fluidnost percipiranih granica na imaginativnoj razini izražena. Regionalnu podjelu ispitanici izvode na funkcionalnom aspektu i u drugom dijelu promatrana fluidnost analizira se kao varijanca od teorijski postavljene granice funkcionalnih regija Republike Hrvatske – zagrebačke, splitske, riječke i osječke.

Ključne riječi: regija, granica, fluidnost, kognitivna kartografija, mentalne karte

7. SUMMARY

BORDER FLUIDITY ON MICRO LEVELS: THE GEOPOLITICS OF REGIONS AND REGIONALIZATION OF REPUBLIC OF CROATIA

Regions are an object of different analysis in many branches of science due to their growing role in modern world. Regions are analysed from the perspective of political geography and geopolitics. Using an interdisciplinary approach and methods that in frame of scientific region studies in Republic of Croatia have not yet been utilized, the analysis of Croatian region borders is conducted on two levels. Theoretical and typological frame is introduced on the first level and applied on Croatian example. Individual region perception, its location, size and borders are defined by identity and discourse. Focusing on that element of analysis requires a unique theoretical and methodological approach which is used on the second level of analysing region borders on micro level. Spatial knowledge, defined by identity and discourses, is projected using cognitive mapping, a methodological approach which depicts cognitive knowledge on maps. By analysing those maps, it is possible to determine the perceived spatial structure which constitutes of arrangement, distribution and spatial variance described with lines and dots which define the observed phenomena. The analysis of aggregated results of mental maps confirms the initial thesis that regional borders of Republic of Croatia cannot be unambiguously defined and that the fluidity of perceived borders on imaginary level is significant. The respondents base their regional division based on functional aspect and the fluidity of region borders is analysed as a spatial variance in relation to theoretically defined borders of functional regions of Republic of Croatia – Zagreb, Split, Rijeka and Osijek.

Key words: region, border, fluidity, cognitive mapping, mental maps